

Biblioteka
SAVREMENA SRPSKA KNJIŽEVNOST

Urednik
Zoran Bognar

Copyright © ovog izdanja *Dereta*, 2025

Zoran Jelinek

MODILJANIJEVA KOB

Beograd
2025
DERETA

ŽIVOT JE PUN ČUDESA

*Ova knjiga posvećena je
uspomeni na moje roditelje
Milana i Olgu.*

POGLAVLJE 1

ČUDNA PRIČA

1.

Bombardovanje Jugoslavije, 1999. godina,
varoš na Moravi

Podrum kafane „Central” u Ulici kestenova, u varoši na Moravi, bio je pun sveta koji se sklonio od napada neprijateljskih aviona. Već je pogođen Aleksinac, udaljen desetak kilometara, i to je kod prisutnih unosilo veliki strah i neizvesnost. U toj gužvi, u podrum strča dečkić. „Deda Kosta, opet su gađali”, reče i sede mu u krilo. Kosta se uozbilji. „Već sam sam ti rekao da ne ideš gore dok nadleću avioni. Zar nisam, Pavle?”

„Jesi, deda, bio sam gore da potražim deda Marka. Si-
noć mu nije bilo dobro. Cele noći buncao je o neakvim

dešavanjima u varoši od pre četrdeset godina, kako je rekao. Šta se tada događalo, baš me zanima, deda?"

„Svašta, dedino. Pošto moramo da sedimo ovde cele noći, ispričaću ti sve od reči do reči. Ali, pazi, moraš pažljivo da slušaš.” Izvadi hrpu papira iz kese pored sebe. Složi ih po rednim brojevima i poče da čita. Mali se upilji u njega, i tako osta budan cele noći slušajući priču do poslednjeg reda...

Početak decembra, 1919, Rim,
umetnička kolonija

Mlada glumica lokalnog pozorišta i njen mladić Luidi tražili su atelje slikara koji je davao dvesta lira za poziranje; dovoljno za stan i hranu u pansionu na nekoliko dana. Počela je da sipi dosadna kiša i devojka prebaci letnji džemper preko glave. Prošli su deo ulice u kome su se skupljali beskućnici i krenuli ka crkvi. Na pola puta, skrenuli su ka praznim magacinima u kojima su dom našli slikari i muzičari. Devojka pokaza nekolicini parče papira sa imenom i prezimenom osobe koju traži. Jedan od njih čvrsto je uhvati za ruku.

„Poznajem ga, gospođice. To je Modi. Baš njega tražite?"

Devojka klimnu glavom i podiže pogled. „Da, baš njega”, reče i zastade. „Imaš lepu kosu i tešku ruku, znaš”, dodade ona. Prođe rukom kroz njegove kovrdže, na šta se mladić prenu, a oči mu zasijaše. „Druga vrata desno, pa uz stepenice”, reče. Kovrdžavi krenu susednim stepenicama,

zastade, okrenu se i dobro odmeri prvo došljakinju, a potom i mladića. „Džaba idete gore, subotom je u kabareu preko puta.”

Muškarac blago povuče devojkicu za ruku i zajedno su krenuli ka kabareu s druge strane ulice. Zastali su ispred ulaza sa velikim crvenim vratima. On zapali cigaretu i sede na ivičnjak trotoara, a ona mu doda džemper i krenu unutra. „Čekaću te ovde, Paula, stala je kiša. Srećno”, doda, na šta se ona nasmeja i mahnu mu.

Prostorija u koju je ušla imala je lepo poređane stolove drečavih boja, veliki šank kod ulaznih vrata i malu pozornicu na drugom kraju sale.

Kitnjaste zavese bi pre pristajale nekom jeftinom bordelu nego mestu koje pretenduje da bude kabare, pomisli. Stidljivo priđe konobaru. On pogleda u parče papira i pokaza na muškarca koji se sprema za tačku. U trenutku kad ona, najzad, zakorači u njegovom pravcu, on se zatrča preko sale i napravi salto na kraju, što izazva buru oduševljenja. Konobar mu doda kriglu piva koju on popi naiskap, a usta obrisu rukavom. *Kakav prostak*, pomisli, zbunjena. I dok je muškarac ležao na podu, nagnu se nad njim.

„Tražim Amadea Modiljanija”, reče, stidljivo.

On skoči na noge i uhvati je ispod pasa, netremice je gledajući. „Upravo pričate s njim.”

„Dobila sam preporuku za portret.”

Slikar zastade na tren i spusti glavu. „Amadeo više ne radi. Niko neće moje slike, draga gospođice. Vi ste?”

„Paula Soldi.”

„Da, draga moja Paula, niko. Vlada besparica. Molim Vas, idite.” Slikar se naglo okrenu ka prozoru, zgrabi devojku u roze haljini i strasno je poljubi. Prođe rukom kroz svoju baršunastu kosu i vrati se do Paule. „Da se niste, možda, predomislili?” upita, radoznalo. Na to se ona prenu. Zaćuta, kao da skuplja hrabrost da nešto kaže. „Nisam, gospodine”, jedva reće glasom koji je titrao.

„Ne radim više portrete”, prosto joj odbrusi.

„Oprostite, slobodna sam da Vam uručim pismo.”

Muškarac ga pogleda i podiže glavu. „Šalje Vas Karlo Belući. Ako je tako, pođimo.” Paula se zadovoljno nasmeši i krenu. Na ulici mahnu mladiću koji je i dalje sedeo na istom mestu. Ušli su u zgradu i pošli na gornji nivo. Slikar otključa vrata i ukljući svetlo.

„Pogledajte ove slike. Imam ih na desetine, ali niko ih ne kupuje. Ko zna... možda je suđeno da mi baš Vi donesete sreću. Ili, možda...” Zastade kao da se premišlja. „... Zluko.” Priđe ćiviluku i obuće slikarski mantil. Možda i Vaš momak želi portret?” upita.

„Ne želi, gospodine. Samo me je dopratio.”

„Dobro, onda da počnemo. Otvori kovćeg i izvadi kićicu, boje, platno uvezano u rolnu pantljikom, i saćeka da se ona pripremi. Odmota pantljiku i stavi je na sto. Pre nego što postavi platno, zagleda ga. „Dobro je što sam odabrao baš ovo sveto platno. Možda mi je ova slika poslednja”, reće sebi u bradu. Devojka se trgnu i zagleda u njega. „Rekli ste nešto, gospodine?”

„Nisam, učinilo Vam se.” Paula, u međuvremenu, zakop-
ča driker na suknji i sede u fotelju. On joj priđe s leđa i stavi
ruku na njeno rame. „Da li verujete u zlu kob, gospođice?”

„Ako je suđeno, verujem.”

Namesti joj položaj tela i upilji se u nju.

„*Devojka sa plavim očima*, tako će da se zove Vaša slika,
lepotice.”

U isto vreme nebo zapara munja i začu se udar groma
u blizini.

Nestade struja. Vratila se do komode sa koje uze dve
petrolejke i zapalila fitilj. Jednu stavi pored devojčine glave,
a drugu pored štafelaja. „Ne vidi se baš najbolje, ali mora-
mo da počnemo jer žurim”, objasni joj i zatvori prozor. Vide
da mladić i dalje sedi na istom mestu. Po odlasku devojke
maestro ode do kuhinje i pristavi čaj. Dok čeka da voda
provri, vrati se do sanduka i otvori ga. Izvadi pantljiku i
sede za sto. Znao je po neku hebrejsku reč, ali brzo uvide
da je to nedovoljno. Zato usta i priđe polici sa knjigama,
uze rečnik i vrati se nazad. Poče da prevodi zapisujući reči
u svoju svesku.

Mesec dana kasnije, 4. januar 1920, Rim

Čovek s crnim šeširom na glavi sklopi kišobran i otvori
vrata na zgradi. Pope se na poslednji sprat i zastade pred
stanom broj 11. Pozvoni i malo sačeka, nervozno cupkaju-
ći. Začu kako neko prilazi vratima i vide nečiju glavu kroz

blago odškrinuta vrata. Pruži vizitkartu, a koji trenutak kasnije uključi se svetlo u predsoblju.

„Izvolite, gospodine Mimara“, reče domaćin. Rukovaše se, došljak odloži kišobran i šešir i uđe u sobu. „Oprostite, maestro, što dolazim ovako nenajavljeno.“ Sede za sto, a tašnu stavi pored sebe. Slikar se vrati u krevet i pokri se debelim ćebetom.

„Otkako sam se razboleo, samo ležim.“ Prođe rukom kroz kosu i dobro se nakašlja. „To je od cigareta, gospodine Mimara. Želite da Vas nečim poslužim? Možda bi Vam prijala kafa?“

„Hvala, jednu sam već popio.“ Koji trenutak kasnije, gost poče da vadi papire iz torbe. „Razlog moje posjete, gospodine Modiljani, jeste želja kneza Pavla od Jugoslavije da kupi *Djevojku s plavim očima*, ako je još u Vašem posjedu.“

„Nisam je još prodao, gospodine. Doduše, bilo je nekoliko interesenata i na tome se sve završilo. Razumećete me, nude neodgovarajuću cenu.“

„Da, da, shvatam.“ Slikar izvadi maramicu iz unutrašnjeg džepa i iskašlja se. Tragovi krvi bili su vidljivi gostu i on diskretno okrenu glavu na drugu stranu. Iz torbe izvadi svežanj novčanica i stavi ih na sto. „Nadam se da će bit dovoljno.“

Modiljani se prenu, oči mu zasijaše, poskoči iz kreveta kao mladić i priđe stolu. Zgrabi novac i poče da broji. „Ovde je, gospodine, više nego što sam tražio.“ Ode i uskoro se vrati sa slikom zamotanom u žuti papir.

„Ovo je *Devojka s plavim očima*. Ako hoćete, proverite.“

„Nema potrebe, gospodine.”

Gost stavi sliku u torbu i pruži maestru list papira. „Potpišite ovdje, moliću Vas lijepo.”

Koji tren kasnije, gost je bio kod ulaznih vrata, uze šešir i kišobran koji je još bio vlažan od kiše. Pruži domaćinu ruku; oseti kako ovaj ima čvrst stisak. *To je odlika karaktera*, pomisli. Protrlja ruku i otvori vrata. Zastade na pragu i okrenu se: „Brz oporavak Vam želim, maestro”, reče i stavi šešir na glavu. Krenu dole i brzo siđe gde ga je čekao šofer naslonjen na vrata automobila.

„Idemo, Jakove”, reče i uđe u kola.

26. jun, 1960, nedelja, varoš negde u Srbiji

Zeleni putnički autobus, s velikim drvenim prtljažnikom na krovu, skrenuo je ka autobuskoj stanici koja se nalazila tik uz zidine starog rimskog grada Horem Margi. Na plastičnoj beloј tabli u prednjem staklu vozila moglo je jasno da se pročita Zagreb–Skoplje. Vozač uđe na prvi peron, isključi motor i otvori sva vrata. Pomoćnik, dečak ne stariji od petnaest godina, pope se uz stepenice i poče da spušta torbe gledajući u spisak.

Devojka iz autobusa, u teget letnjoj haljini s belim krugovima, priđe torbi sa štafelajem koji je bio pričvršćen za nju i podiže je. Krenu ka taksiju do vozača s čačalicom u ustima, što prvo primeti. „Dokle idete?” upita taksista. Ona oseti zadah pljeskavice i okrenu glavu na drugu stranu.

„Mogli biste i Vi jednu, ovde su najbolje. Ja častim.”

„Neka, hvala.“

Spusti torbu i štafelaj na pločnik, otvori tašnicu i izvadi vlažnu maramicu kojom obriše znoj s čela. „Tak je vruće, gospon.“ Dok je taksista piljio u nju, pruži mu novčanicu od dvadeset dinara.

„Prosim, nađite mi negdje koktu. Pregrejala sam se.“ Poče da maše rukom ispred lica. „Oprostite, za to služi lepeza.“

Seljačina, još prosipa manire, pomisli i pokaza mu na radnju preko puta. „Hajde, čovek, šta ste se ukipili, eno trgovine preko.“ Čim ovaj krenu preko ulice, devojci priđe Ciganka sa bebom u naručju.

„Da ti pogledam u dlan, mala? Ne moraš ništa da platiš.“

Devojka odstupi korak nazad, zbunjena njenom ponudom. Ipak, priđe i stidljivo pruži ruku.

„Na sedmi dan, bićeš u smrtnoj opasnosti, lepotice“, reče i, pošto ne dobi novac, okrenu se i ode niz ulicu.

„Stanite, molim Vas, o čemu pričate?“ podviknu došljakinja i krenu za njom. Sustiže je na raskrsnici i uhvati je za ruku. „Daj neku paru“, reče Ciganka, ohrabrena. Devojka otvori torbu i pruži joj novčanicu.

„Bog da te čuva, lepa.“ Stavi novac u grudnjak i produži dalje.

Zaintrigirana onim što joj je gatara rekla, odjednom pobesni i poče da viče, upravo kad se taksista vratio sa koktom. „Je l' ste čuli gospon? Lažljivica jedna.“

„Tako Vam i treba kad svakom dajete novac. Ona u kafarni ordinira po ceo dan, pa kog nahvata.“ Pruži joj flašicu pića koje je ova željno očekivala.

„Zar Vam je nisu otvorili?”

Muškarac zgrabi flašicu iz njenih ruku i otvori zatvarač zubima.

„Ajme, majko mila. Kako ste uspeli to uradit?”

„Ne kokodači više već ubacuj stvari, neću da te čekam ovde ceo dan.”

Pomože joj da ubaci stvari u gepek. „Kuda idemo, lepa?”

„Sad ste se već okuražili, pa mi se još i nabacujete. Sram Vas bilo. Ja sam poštena devojka, ako niste znali.”

„De, šalio sam se.” Naslonjena na vrata taksija došljakinja popi još jedan gutljaj i uđe unutra zalupivši vratima.

Ulica u koju su se uputili bila je jedina u varoši sa stablima kestena sa obe strane ulice. Stanovnici varoši često su govorili da ko se jednom doseli u nju – ostaje tu za čitav život. Centar svih dešavanja bio je u delu ulice s četiri zgrade novije gradnje i nekoliko manjih podignutih još pre Velikog rata, a koje su još odolevale zubu vremena. Preko puta njih nalazila se predratna kafana, pekara kod Jan-ka kao i dućan „Kod Karla”, gde su uvek mogli da se kupe hladni klakeri. Prosto rečeno, Ulica kestenova, jedinstvena, s dušom, srcem i vrevom koja nije prestajala. Živela je svoj život od ranog jutra, kad su se otvarali dućani i bašta kafa-ne, pa sve do ponoći, kada je konobarica Dara izbacivala poslednje pijane goste. Kad bi zatvorila, pozvala bi klin-ce, sina Marka i druga Kostu na preostale kolače i hladnu bozu. Brzo su jeli jer se nije dugo zadržavala. Imala je ljubomornog muža i morala je, još pre ponoći, da se popne na sprat gde su, inače, živeli.

U vrelih letnjim noćima, kao što je bilo ovo subotnje, momci iz kraja okupili bi se kod kafane „Central“, odakle bi posle deset sati krenuli na kupanje. Na mestu gde je stajao bunker i utvrda od kamena iz Drugog svetskog rata znali su da se lepo okupaju i provedu s devojkama. Ponekad bi tu i odspavali, a obavezno ih je budio voz u četiri i deset koji bi protutnjao preko mosta ostavljajući za sobom paru koja se nije razilazila po nekoliko minuta. Brzo bi se vraćali kućama, tek da se uvuku u krevet pre roditelja koji su rano ustajali. Janko, otac dečaka Koste, obično bi odškrinuo vrata da proverí da li se sin vratio i pažljivo bi ih zatvorio. Kada bi ustao, čekao ga je doručak – vruć burek i čaša jogurta.

Kosta se te večeri dogovorio s drugom iz gimnazije Markom da se okupaju rano ujutru. Nakon kupanja, otišli su do gradskog parka, a po povratku su svratili u kafanu. Dok su pili omiljeno piće, posmatrali su komšije od kojih su se mnogi od njih prepirali od ranog jutra. Ili je bio u pitanju komšija Cvetan, slikar ovdašnji, koji se kasno vratio iz provoda, pa ga je žena ribala nasred ulice, ili je to bio komšija Ilija iz gimnazije koji je imao prgavu narav zbog čega se često svađao sa suprugom Svetlanom. Imao je i posebnu strast – obožavao je da brzo vozi automobil koji je tek kupio.

Svetlana je običavala da se svake nedelje ujutru prošetá Ulicom kestenova, popije kafu u obližnjem parku, a da kasnije provoza motor na gradskom igralištu po stazi od šljake napravljene pre rata, a gde je igrao ovdašnji fudbalski klub „Moravac“ koji je jedne godine dogurao do

druge lige. Ovog jutra pojavila se u svetlozelenoj haljini koja je isticala njenu figuru. Još iz daljine moglo je da se vidi da ima duge noge i izvajane listove. Prosto, lepa Svetlana oblog lica, tankih crnih obrva, krupnih očiju i blistavo belih zuba. Iako je uskoro punila četrdesetu, na izgledu su mogle da joj pozavide devojkice iz kraja. U svojoj šetnji prošla je pored kafane „Central” hodajući graciozno i noseći tašnicu koja joj se klatila u ruci. Retko kad je ovde svraćala na kafu ili na čaj. Tako je bilo i ovog jutra, produžila je do gradskog parka, uz obaveznu prатnju dečaćića na trotinetima. Park u koji je upravo pristigla imao je napravljen kosi kameni zid s česmom iz koje je tekla mineralna voda. U sredini se nalazio deo izrađen od pet mermernih stubova s polukružnom nadstrešnicom takođe izrađenom od istog materijala. Čudno obeležje stajalo je tu kao svedočanstvo o prohujalim vremenima; izgradili su ga Rimljani još u prvom veku nove ere. Desno od ulaza ka autobuskoj stanici bile su zidine od pečene cigle, takođe iz tog perioda.

U kafani čudnog naziva – „Margi”, lepa gošća popila je čašu mineralne vode i šoljicu arabijske kafe, a potom se istim putem vratila nazad. Reklo bi se, nedelja kao svaka druga. Ipak, ova je bila drugačija.

U isto vreme, u poprečnoj ulici više kafane „Central”, zaustavio se taksi iz kog je izašla devojkica u teget haljini s belim krugovima. Vozač je otvorio gepek, izvadio stvari i pokazao joj rukom gde treba da nastavi.

„Baš si kavalir”, reče i pokaza mu srednji prst. Uze svoje stvari i krenu; nervozna, šutnu hrpu papira ispred sebe i

podigne glavu. Ugleda baštu kafane. „Mogla bih ovdje popit kafu“, učini joj se primamljivim. Nastavi da hoda, i baš k'o za inat puče joj štikla i samo sede na trotoar. Zapaziše je momci iz bašte.

„Svih mi svetaca, vide li ovo, Kosta?“ upita Marko i ustade sa stolice. Obično, kad se tako iznenadi, pocrveni u licu i počnu da mu se znoje dlanovi, što se desilo i ovog puta. Ponekad bi ih obrisao o stolnjak kad majka nije bila tu, ali je sada nije video.

„Sto puta sam ti rekla, sine, da ne brišeš ruke o stolnjak“, reče, priđe i stavi dve flašice hladnog klakera. „U šta ste se tako zablenuili?“ upita, namesti uvojak na frizuri i zakopča gornje dugme na košulji.

„Ni u šta, majko. Priča se da se profesor Ilija posvađao sa Svetlanom kada se vratila jutros iz šetnje.“ Žena je, međutim, bila uporna u svom naumu da sazna šta se stvarno dešava. „Znam, sine, šta je u pitanju kad ti zaigra levo oko.“ Nagnu se preko ograde.

„Opet neka laka ženska dolazi u našu ulicu. Još sedi na trotoaru, pih. Sigurno je pijana“, počeo da kupi flaše, isprsi se i krenu unutra. Pogleda u muškarca za susednim stolom i stavi mu ruku na rame. „Što me tako gledaš, Karlo?“

„A kako te to gledam, Daro? „Nekako bezobrazno, već duže vreme, znaš.“ Muškarac se nasmeši i nastavi da čita jutarnje novine.

U međuvremenu, dečaci iz kafane prišli su devojci, pomogli joj da ustane i poneli njene stvari do bašte. Ona je već skinula i drugu cipelu i nastavila da hoda bosa.

Sadržaj

ČUDNA PRIČA	9
VAROŠKE TAJNE	87
ATELJE	163

Zoran Jelinek
MODILJANIJEVA
KOB

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Isidora Injac

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-592-8

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2025.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**

KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-31

ЈЕЛИНЕК, Зоран, 1954–

Modiljanijeva kob / Zoran Jelinek. – 1. Deretino izd. – Beograd :
Dereta, 2025 (Beograd : Dereta). – 240 str. ; 21 cm. – (Biblioteka
Savremena srpska književnost / [Dereta])

Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-6457-592-8

COBISS.SR-ID 168726025